

2 ФЕСТИВАЛ ПИРОТСКОГ ЋИЛИМА

ЧУВАЊЕ ТРАДИЦИЈЕ И ОПЛЕМЕЊИВАЊЕ ЛОКАЛНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ

21 - 26.август 2023.године.

Култура и уметност, обичаји и веровања, лепота и мудрост живљења, чине традицију једног народа. Традиција народа богата је и неисцрпна ризница коју треба отварати, откривати, упознати и тако од заборава сачувати непроцењиве вредности које чине лепоту духа нашег народа.

Данас су ремек дела пиротских ткаља у музејима Европе и кућама колекционара из целог света. Није, међутим, далеко дан када ће се овај стари занат угасити када „умукне“ разбој последње ћилимарке.

ПИРОТСКИ ЋИЛИМ

Када се каже Пирот, увек се прво помисли на ћилим. Лепота, висок квалитет материјала и израде, посебност разбоја на коме се тка, чине пиротски ћилим јединственим. Имати га у кући представљало је и вид сигурности, стабилну вредност која се као породично благо преносила са генерације на генерацију. То је оригинална ткачка делатност поникла у овом граду и обележје је сиромашног дела женског становништва. Од важнијих услова за развој пиротског ћилимарства је развијено сточарство у околини Пирота где су овце са Старе и Суве планине давале квалитетну вуну. Јован Цвијић помиње да су током турског периода, па и после ослобођења до првог светског рата, у ове крајеве долазили, или у њима боравили, Каракачани (Црновунци, Аромунци) са великим стадима оваца и ту их напасали од пролећа до јесени. На Старој планини се обављала и стрижа а на примитивним разбојима делимично се и прерађивала вуна. Сувишну и непрерађену вуну продавали су преко трговаца али и околном становништву око Старе планине

Од значаја за развој пиротског ћилимарства је и сам положај Пирота који лежи на главном путу Ниш - Софија – Цариград и који, као трговачка спона Истока и Запада у додиру с Турцима, постаје индустријско-трговачки центар.

Даље, у Пироту су одржавани чувени годишњи вашари који су трајали по месец дана, на којима, су поред осталог, продавани и ћилими. Поред трговаца из Србије, на вашаре су долазили и трговци из Турске и Грчке, затим Јермени и Јевреји с најразноврснијом робом из Цариграда, Једрена, Пловдива, Солуна, Сереза и за тај новац узимали дивне пиротске ћилиме које су разносили и изван граница Србије.

Пиротски ћилим се израђује на оригиналном разбоју. Реч је о вертикалном разбоју, који је почео да се користи најпре у Пироту и дуго, само у том граду. Због тога је добио назив *пиротски разбој*. Тешко је хронолошки одредити почетак рада на вертикалном разбоју али је познато да се у периоду интензивног развоја ћилимарства у XVII и XVIII веку, само у Пироту радило на вертикалном разбоју, а да је тек у XIX веку његова примена почела и у другим крајевима.

Сама реч *ћилим* (тур. килим) код нас се користи од XVI века, дакле, после доласка Турака и ширењем оријенталног начина живота. Један од првих помена наших ћилима у писаним изворима је попис објављен 1565. године у Франкфурту, у коме се каже да су лађе шајкаша на Дунаву и Драви биле прекривене ћилимима (шајкаши су били Срби граничари). Како су били врло тражени, ћилими су постали и важан трговачки артикал. Најпре су доношени из Румелије, Анадолије, Јерменије и других источних земаља, а затим одношени даље на Запад. Познати трговци, Дубровчани, извозили су из Турске, поред осталог и ћилиме.

У Пироту су се у том периоду најпре ткале једнобојне покривке и простирке. Изгледале су као обично сукно од беле, суре или црне вуне, величине данашњег *сицадеа*. Мањи комади су се користили као подметачи испод седла на коњу (белеге) а већи као покривци преко товара, затим седење и као покривачи. Као знак распознавања почеле су се стављати шаре на једном или два угла. Ови знаци су се звали општим именом *узум*, код Арабљана, *тамга*, код Турака, *тавро* код Кавкажана а код Персијанаца *нишан*. Ови племенски и родовски знаци који су значили власништво простирке прешли су у знаке из којих се често формирао орнамент. Доласком Турака орнаментика се повећавала и усавршавала.

Пиротски ћилими рађени су за потребе градског становништва и уређење њихових кућа, за потребе Турака и њихове војске, за потребе званичних институција као и за потребе осталог становништва. За време Турака намена ћилима, одговарала је духу оријенталне културе становања, ентеријерима кућа балканско-источњачке архитектуре, а сами називи ћилимова, турски, то и говоре.

Пиротско ћилимарство је прошло кроз неколико фаза развоја: прва је доба његовог формирања у XVI веку, када се радило искључиво за домаће потребе. Израђивале су се једноставне и необојене простирке: црге и шаренице. Друга фаза обухвата XVII и XVIII век. У овом периоду ћилимарство је знатно усавршено и ткало се на вертикалном разбоју, познатом као „пиротски разбој“. У трећој фази, XIX век, пиротски ћилим је достигао највише техничке и естетске вредности, правим богатством орнамената, боја и мотива. Тако висок степен ћилимарске производње у наредној четвртој фази значило је потпуно овладану технику производње, високо квалитетну израду, савршену композицију ћилима и четири јасно издеференцирана дела: ћенар спољни, плоча, ћенар унутрашњи и поље. По називу шара у пољу, назив је целог ћилима.

На пиротском ћилиму преовлађује црвена боја у више нијанси-од светло-црвене до боје труле вишње. Справљана је од крмеза и коришћена је за ткање поља. Често је заступљена плава боја (добива се од природног индига са мало жуте). Зелена боја на пиротском ћилиму такође је заступљена у комбинацији са другим нијансама а од средине XIX века у употреби је и бела (до тада је коришћена лукова- драп боја). Боја на пиротском ћилиму имају првенствено територијално-етничке одлике. Смирене су и топле, некад пригушено тамне, некад контрастне, али увек у оквиру складне композиције. Колорит је пресудан и при одређивању старости ћилима. Све до краја XIX века ћилими су бојени природним (биљним) бојама, а потом вештачким (индустријским) јер су пружале више нијанси једне боје.

Оно чиме пиротски ћилим већ на први поглед осваја јесу орнаменти. Називи шара на пиротском ћилиму, њихов облик и боја указују на велику старост и неминован утицај других култура: турских, кавкаских, грчких а преузимани су и са географски веома удаљених простора попут централне Азије, Персије, Кавказа, Анадолије, Блиског Истока, Венеције, западне и јужне Европе

Без обзира на утицаје других средина, орнаментика на пиротском ћилиму је увек геометријска. **Геометријски мотиви** најчешће су изражени у виду *ромбова, троуглова, правоугаоника, цик-цак линија, кукастих* орнамената...

Реалистички прикази **вегетабилних мотива**: *листова, гранчица, цветне лозе, букета ружа, цвећа различите врсте, ваза са цвећем*, заступљени су у ткању ћилима у свим величинама. Цветни мотиви јављају се на пиротским ћилимовима, најпре као геометризовани затим у последњим деценијама XIX века као изразито натуралистички, чија је подлога најчешће тамна, док су орнаменти живих боја - букети ружа или разнобојног цвећа (каранфили, милованке, дамско срце...) једини мотив у пољу ћилима и припадају групи тзв. украсних. Цветни мотиви ткани су на ћилимовима величине *шестака* или *сметеника* и углавном су намењени за украшавање зида, кревета или стола.

Зооморфни мотиви врло често су заступљени на ћилимима XIX и XX века. Израђују се разне врсте птица, лавови, домаће и дивље животиње. На старијим ћилимима ови мотиви често се јављају уз *дрво живота* као део симболике, али исто тако могу се видети и у оквиру других композиција (у комбинацији са цветовима). На ћилимима XIX века срећу се и орнаментални мотиви који имају симболично - магијско значење; то су пре свега *жељка-корњача, тиче, - слепи миш, гуштер, лав, певац, јелен*.

Најчешће коришћене геометријске шаре биле су: *ромб, стилизовани михраб, софре, амајлика, немачке кутије и бомбе, француске бомбоне, кувери*; а од фигуралних: *гуштер, пламен, тиче, шкорпион, јеленак, разгранато дрво, гугутке у више варијанти, вегетабилни: ђулови (цветови) такође у више облика, наррови, венац-пресек цветова уплетених у венац, цвет (каранфил, милованка, свекрвин језик, лала, ружа...)*. Појављују се

и други украсни елементи: *шевуљица* или *веревија* зупчаста линија са мањим или већим зупцима, *костенице*. *Спирала* која је чест природни облик у биљном царству (*лоза*, *бриљан*) и животињском царству (*пуж*, *шкољке*), указује на еволуцију неке силе, неког стања. Једна иста шара јавља се у више боја наизменично. Орнаментика није статична, стално је трансформисана и обогаћивана

Пиротски ћилим је као скупочени поклон често дариван. Коришћен је у приватним и државним контактима, с представницима власти, затим као награда, као поклон и коначно као део девојачких спрема. Јер ћилим не мора ни да се простире на под, ни да се стави на кревет, изнад кревета, ни на прозор као драпер, на сто као столњак или тишлајфер. Довољно је да се чува у девојачком сандуку, да се чува као амајлија и драгоценост куће, као гарант за „зло време“. Таком је ћилим као права реткост доспео до многих цркава и манастира широм Србије, у Бугарској (Рилски манасти), Грчкој (Хиландар), на двору Обреновића и Карађорђевића, када су ткаље по посебној нарудбини и за посебне намене (Крунисање и венчање краља Александра...) ткале одређене величине (батале, добатале или по мери). За потребе градског становништва рађени су *шестаци*, *сметеници*, *јан*, *сицаде*, *мерка*, *стазе*, *шустикле*, *јастучнице*, *завесе*, *украсни ћилими*.

Крајем XIX века појавили су се први трговци пиротског ћилима. Међу настаријим је Тома Петровић који је основао „Пиротско трговачко ћилимарско удружење“ 1894. године. Почетком XX века основано је предузеће „Пиротски ћилим-домаћа индустрија браће Гаротић фирме Цацић-Христић-Бераха“. Развојем ћилимарске трговине и формирањем првих трговачких фирми у Пироту, пиротски ћилим је као аутохтон и квалитетан производ био на многобројним светским изложбама и сајмовима. Први пут је пиротски ћилим изложен у Бечу 1886. године на Светској изложби, када је изазвао чуђење – како то да је шара иста и са лица и наличја. Само од 1904. до 1940. године пиротски ћилим је излаган на 26 сајмова од Туркоана, Лондона Барселоне, Амстердама, Напуља до Милана, Париза и Берлина. За квалитет производа добио је велики број златних, сребрних и бронзаних медаља.

Ткање је један од најкреативнијих начина за испољавање женске маштовитости, као и способности изражавања рукама. Оно је, вековно таложено знања и искустава сакупљених кроз прошло трајање. Тако су ћилими не само доказ великог и постојаног народног уметничког духа, већ и „живи“ документ за проучавање народа. Ткање ћилима представља специфичан облик изражавања народне културе постајући скривени медијум симболике, који временом превладава у једној области и постаје њен знак распознавања. Осим што је део народног стваралаштва, део је и народне уметности, одраз је менталитета становника ове области. Као једини креатор и творац ове народне уметности је пиротска ткаља – ћилимарка која је тим својим радом обележила период од више векова. Ћилимарство је делатност везана искључиво за градски простор а градска периферија била је граница овој радиности

Радећи на свом пречишћеном и уметничком укусу, пиротска ћилимарка ствара као песник, јер она у ћилим уноси своје срце и своју душу. Свијене над разбојем, ткаље пребрајају, слажу боје, промичу нити потке, набијају. Једна или њих две, раде данима, ноћима, годинама. То сазнање да их је било веома много, да су биле мање или више веште, али све бескрајно упорне, чине праву вредност уложеног људског труда у овај рад и изазива поштовање према ствараоцима-ткаљама

Кад ткаља тка ћилим, она удружи идеју, доживљај, знање и искуство; пролазећи из једне у другу фазу ствара ћилим, док не исече основу и веже последњи чвор. Многобројна сазнања о овом "феномену" пиротских ткаља, пружају унутрашњи доживљај богатством облика, боја, ритма и хармонија на пиротском ћилиму, дајући универзални духовни смисао марљивом раду генерацијама ткаља и њихових остварења.

Она је енергична, бистра, истрајна, стрпљива, трпељива... Та марљива, дружељубива и предусретљива жена, борац за напредак, за срећу породице, она је стуб куће, извор љубави и мира... Она је жртва којој то не смета, срећа које је готово лишен савремени свет, величина захваљујући којој се опстаје на овом нашем суровом Балкану... О пиротској ткаљи испеване су многе песме, написане књиге, објављене фотографије, добијена знамења, дипломе, медаље.

У савременим условима живота увек постоји опасност да се традиционалне занатске технике, као и производи, угрозе применом неких нових елемената. Народ ствара своју културну традицију, негује је и преноси у наслеђе. Становници шире или уже заједнице морају бити свесни традиционалних вредности које се препознају у разним знањима и вештинама наслеђеним од предака, а када се то постигне, потребно је наћи могућности да се те вредности сачувају као материјална и нематеријална културна баштина.

Са жељом да се сачува пиротски ћилим као производ од изузетног значаја за територију Пирота, покренута је иницијатива од стране СО Пирот Одлуком И.бр. 06 - 9/02 од 12. 03. 2002.године, да се заштити географска ознака порекла пиротског ћилима. Комисија за контролу израде и производњу пиротског ћилима радила је на изради Елабората за заштиту географске ознаке порекла и том приликом предвидела све потребне елементе које мора да садржи производ који се штити. Завод за интелектуалну својину из Београда је Решењем бр: Г - 4/96/3 од 16. јуна 2002. године на предлог Општинске Комисије за вршење контроле квалитета пиротског ћилима а на основу чл. 8, 9 и 27 Закона о географским ознакама порекла (Службени лист СРЈ, бр.15/95) донео је Решење по коме се установљава ознака порекла ПИРОТСКИ ЋИЛИМ за ћилимове (подне, зидне и украсне), прекриваче за кревете, завесе, драперије, торбице, тканице за појасеве, одећу и друге производе изведене ручним ткањем, произведене на подручју општине Пирот, у специфичној техници ткања, на посебном разбоју, специфичне стилизоване орнаментике, постојаних боја и са два лица, по технологији производње и карактеристикама

идентичним онима које су наведене у *Елаборату о заштити географске ознаке порекла Пиротски ћилим*. Ова ознака порекла уписана је у Регистар географских ознака порекла под бројем 37. Заштићено је 95 шара и 125 детаља.

Ратификовањем УНЕСКО-ве Конвенције о заштити нематеријалног културног наслеђа маја 2010. године, Министарство културе је организовало мрежу за заштиту и очување нематеријалног наслеђа, коју су чинили Национални комитет и центар за НКН¹ у Сирогојну и Центар за истраживање НКН при Етнографском музеју из Београда. Тако је Одлуком Националног Комитета за Нематеријално културно наслеђе Републике Србије 18.јуна 2012. године, Пиротско ћилимарство уписано је у Националну листу НКН са инвентарним бројем 5. Добијањем сертификата заштићен је сам чин израде, вештина и техникама израде. Пиротско ћилимарство постало је културни идентитет града који се преноси са генерације на генерацију, дајући заједници осећај трајности.

Радмила Влатковић

¹ НКН –Нематеријално културно наслеђе

КАТАЛОГ

Костенице, Е-582, шестак, 214 x 141 цм. Основа и потка вуна, техника клечања на вертикалном разбоју. Ћилим се састоји од бордуре и поља. На бордури је мотив *ружа* а у пољу *костенице*, у народу познате као *лавље шапе*. Припада групи ретких и веома старих шара. У пољу се наизменично смењују редови жутих и црних шапа. Боје су: црвена, жута, плава, црна.

Ђулови на дирецима са гугуткама на ђуловима, Е - 763, шестак, 202 x 120 цм. Основа и потка вуна, техника клечања на вертикалном разбоју. У централном пољу ћилима је дирек испрекидан са стилизацијама ђулова. Лево и десно од диреке су бочне гранчице на чијим крајевима су ђулови са гугуткама. У средини поља је уткано име наручиоца: Алекса Бранковић, 8. маја 1880. Унутрашњи ћенар је са мотивом *куке* а на бордури мотив са *мачићима*. Боје су: црвена, црна, окер, бела, зелена и плава.

Совелка са врашким коленима, Е - 712, шестак, 190 x 140 цм. Основа и потка вуна, техника клечања на вертикалном разбоју. У пољу је централна форма совелке рађена на *реише* са амајликама. Врашка колена распоређена су у вриму у ширини траке а спољашњи ћенар је са дуплим кукама. Ћилим је коришћен као зидњак и прекривач. Боје су: бордо, бела, црна.

Големи ђулови, Е - 586, шестак, 211 x 145 цм. Основа и потка вуна, техника клечања на вертикалном разбоју. Поред мотива са венцима ово је шара која је највише у употреби код пиротских ткаља. Ђулови могу бити крупније и ситније израде. Овај пример је са пет великих ђулова, један је централни и четири у угловима поља са назубљеним ћенаром. Бордура је цветна. Боје су: црвена, црна, окер, плава.

Гугутке на дирецима, Е - 584, шестак, 206 x 140 цм. Основа и потка вуна, техника клечања на вертикалном разбоју. На црвеној основи поља симетрично су распоређени по вертикали диреке, *дрва живота*, у црној боји. На бочним дијагоналним гранама су врашка колена а изнад њих гугутке. За ову шару, инспирација ћилимарки била је цветна башта са птицама. По веровању пиротских ткаља, девојка пре удаје морала је да изатка и понесе у мираз ћилим са гугуткама, јер се веровало да гугутке представљају симбол слоге и љубави у браку. Бордура ћилима је са ружама. На краћој страни спољашњег ћенара је трака жуте боје. Боје су: црвена, црна, наранџаста, жута.

Кувери - Смирјанска шара Е - 734, шестак, 221 x 135 цм. Основа и потка вуна, техника клечања на вертикалном разбоју. Шару су донели ратници са повратка из крсташких ратова. Ћилим чине омеђена поља у виду кувера (сандука), паралелно поређаних један изнад другог, а испуњавају га већи орнаменти *атепоти* између којих су степенасто назубљени ромбови. Оквир кувера испуњава мотив *атепот са перцима* мањих димензија од централних, али само по ширини ћилима. Кувере раздвајају *очила*- стилизација која подсећа на наочаре. Бордура је Рашићева. Боје су: црвена, зелена, окер, наранџаста, плава, црна.

Служавници (Послужавници), Е - 587, шестак, 217 x 140 цм. Основа и потка вуна, техника клечања на вертикалном разбоју. У пољу је геометријска стилизација са шестоугаоницима у низу целом дужином ћилима који представљају служавнике (послужавнике). Њихова унутрашњост испуњена је флоралном геометријском декорацијом у разним бојама која представља декор, чипку, рустичност. Ван служавника у пољу су назубљене цветне гранчице везане за уски двобојни ћенар са *шевуљицама*. Бордура је са мотивом *чипке*. Боје су: плава, црна, бела, црвена, окер.

Краљичин рукав, Е - 593, шестак, 200 x 140 цм. Инспирација за шару је вез на рукаву кошуље краљице Наталије. На пиротском ћилиму ова шара је у оквиру унутрашњег ћенара. На овом примерку ћилима шара је део поља са сирово белим преградама које су уоквирене црном линијом. Између ових преграда је необичан мотив ромбова сачињен је од *перца* а између тога су *амајлике*. Ћилим уоквирава чешаљ плоча. Мотив у пољу има и свој локални назив *соверлије на поребрице*. Боје су: црвена, лукова, зелена, плава.

Српска круна, Е - 739, шестак (зидњак), 210 x 145 цм. Основа и потка вуна, техника клечања на вертикалном разбоју. Шара је настала крајем XIX века, после 1881. Године, након установљења Државног грба Краљевине Србије. У пољу ћилима налази се грб у омеђеном делу поља. У угловима су мотиви са двоглавим орловима и оцилима. Преостали део поља је испуњен бибицама. На левој страни поља је уткано име ткаље и година израде. *Јеврушина Крстић 1920. година*. Ћилим је коришћен за зид или кревет. Спољашњи ћенар је са кукама. Боје су: бордо, зелена, окер и црна. Од Другог светског рата до 1989. године ова шара се није радила. Први примерак који је урађен био је посвећен шестотој годишњици Косовске битке. У централном грбу уместо четири оцила уткане су године Косовске битке и јубилеја. Ћилим је изаткала Славина Андрејић, позната као „мајка Цана“.

Персијска круна, Е - 585, шестак - зидњак, 206 x 136 цм. Основа и потка вуна, техника клечања на вертикалном разбоју. Узор овој шари је мотив са персијских тепиха. У пољу ћилима је грб који формирају четири стилизована цвета. Цветови су спојени квадратом у коме се супротстављају стилизоване чашице цветова. Слободни део поља је испуњен бибицама. Унутрашњи ћенар је са цветном лозом а ћилим уоквирава Рашићева плоча. Боје су: црвена, црна, окер, плава.

Метлице, Е - 2618, шестак, 215 x 140 цм. Основа и потка вуна, техника клечања на вертикалном разбоју. У пољу зелене боје је композиција која се понавља у нивоима. Мотив је са кратким диреком на чијем је врху ђул са гугутком. Две дијагонално постављене цветне гране полазе из корена диреке и пружају се са обе стране ширином поља. Изнад њих су две слободне гране окренуте ка средини ћилима које затварају ромбоид. Око поља је трака ћенара са бибицама проширена на угловима. Ћилим уоквирава гуштер плоча. Боје су: зелена, плава, црна, окер, црвена.

Дамско срце, Е - 710, сметеник, 184 x 111 цм. Основа и потка вуна, техника клечања на вертикалном разбоју. У пољу ћилима, по дужој основи ћилима, налазе се два срца окренута једно према другом-међусобно повезана, што симболизује љубав, верност и рађање новог живота. Главни мотив уоквирава трака неправилног облика као штитник основном мотиву. Изван те траке налазе се стилизовани цветни мотиви различитих боја. Ћилим је без бордуре, припада групи украсних ћилимова, а поље је из две нијансе црвене боје. Боје су: црвена, љубичаста, зелена, плава, црна и жута.

Немачке кутије, Е - 744, сицаде, 165 x 116 цм. Основа и потка вуна, техника клечања на вертикалном разбоју. На централном мотиву који представља дрво живота, постављене су *немачке кутије* у облику зарубљеног квадрата у дијагоналном положају са четири зупчаста права поља. Боја је у два и два наспрамна поља иста. У корену сваке немачке кутије, из диреке излазе тролисне гранчице. Дирек се завршава птицом или штипаљком. Бордура на ћилиму је цветна филцан плоча. Плоча је са унутрашње и спољне стране са назубљеним ивицама. Боје су: црвена, окер, рујева, жута, црна, зелена.

Вера, нада, љубав, Е - 715, шестак, 214 x 151 цм. Основа и потка вуна, техника клечања на вертикалном разбоју. У пољу су четири стилизована срца са цветним орнаментима која у средишту формирају крст. Флорална орнаментика се понавља и по ободу поља, док је у основи геометријска конструкција правоугаоника. Ћилим се ради на тамној основи, најчешће црној или браон са смеђим, окер и жутиим тоновима при чему су израженије зелена и браон. Ћилим је коришћен као зидњак или за засирање кревета. Није познато да ли је у основи ове шаре инспирација са иконе под истим називом. (Св. мученице Вера, Нада, Љубав са мајком Софијом живеле су у Риму за време цара Адријана. Проповедале су хришћанску веру због чега су и страдале). Боје су: зелена, жута, браон, бела, црна.

Зорићева шара, Е - 2900, шестак, 140 x 192 цм. Основа и потка вуна, техника клечања на вертикалном разбоју. У пољу је геометријска стилизација симетричног облика у којој је софра са кукама. Форма је неправилни крст, уоквирен црвеном, бело-црном шрафираном и светло-зеленом траком која се завршава са кукама. У преосталом делу поља у угловима је мотив са пчелама. Унутрашњи ћенар је са стилизацијама срца и неправилних крстова а бордура је са цветномлозом од црвених ружа. Боје су бордо, жута, црна, зелена, наранџаста. Коришћен је као зидњак или за кревет.

Босанска шара, Е - 731, шестак, 210 x 148 цм. Основа и потка вуна, техника клечања на вертикалном разбоју. У пољу у једнаким размацама симетрично и наизменично постављене су геометризоване лутке рађене у две боје, повезане у низу, чине једнаке редове. За шару је карактеристична зелена боја, али постоји и други однос (црвена, браон, розе, плава комбинација). Бордура је са мотивом совре. Боје су: зелена, црна, драп.

Руски споменик, Е - 755, шестак, 220 x 143 цм. Основа и потка вуна, техника клечања на вертикалном разбоју. Шара је по неким тумачењима настала као резултат српско-руског пријатељства и као захвалност заслужним руским војницима који су ратовали у нашој земљи. У пољу ћилима су два стилизована крста симетрична у односу на краћу осу. То је геометријска стилизација са декоративним тракама и цик-цак линијама. Унутрашњи ћенар је са мотивом *софрлица* а бордуру чини мотив са *чешљевима*. Ћилим се користи за застирање пода, као зидњак или прекривач за кревет. Боје су: црвена, бела, црна, плава, окер.

Нарови, Е - 769, шестак, 210 x 149 цм. Основа и потка вуна, техника клечања на вертикалном разбоју. Шара представља дрво нара на коме су плодови (концентрични ромбови са крстом у средини), смештени на самом стаблу - диреку, док мањи висе на гранама са леве и десне стране. Ћилим има три ћенара са немачким кутијама, минђушицама и чуриљњацима. Боје су: црвена, бордо, бела, зелена, црна, жута и наранџаста.

Француске бомбоне Е – 2438, шестак, 140 x 198 цм. Основа и потка вуна, техника клечања на вертикалном разбоју. Идеју за ову шару ткаљама су дале бомбоне увијене у разнобојне украсне папире-асоцијација на свилене бомбоне. Орнаментика је са ромбоидима међусобно повезаним у којима су смештени цветићи на плавој(углавном жандар-плава) боји. Унутрашњи ћенар је краљичин рукав. Поље уоквирава чешаљ плоча. Боје су плава(жандар плава), црна, бела, наранџаста.

Лав, Е - 720, шестак,(зидњак),190 x 137 цм. Основа и потка вуна, техника клечања на вертикалном разбоју. Припада групи украсних ћилимова. На црној основи ћилима је фигура лава попут гобленског рада. У позадини је мотив његовог станишта-савана са палмом и растињем. Коришћен је за зид или кревет. Боје су: црна, зелена, смеђа, плава, окер.

ЋИЛИМИ НА ПАНОИМА

Разбацано цвеће, Е - 66, сметеник, 170 x 120 цм. Основа и потка вуна, техника клечања на вертикалном разбоју. На светлој основи боје вуне је разбацано цвеће са ружама у виду

уплетеног венца са лозицом која повезује букете. Ћилим припада групи украсних ћилимова за зид и нема бордуру већ само спољашњи назубљени ћенар. Боје су: бела, зелена, жута, плава и ружичаста.

Венци са врашким коленима, Е-бб, 205 x 148 цм. Основа и потка вуна, техника клечања на вертикалном разбоју. У пољу ћилима су два ромбоидно распоређена венца са по четири бела кубета у центру. Около венаца су разбацане бибице које испуњавају цело поље ћилима црвене боје. Унутрашњи ћенар је са дуплим кукама, бордура је са мотивом „краљичин рукав“ а спољашњи ћенар чине такође дупле куке. Боје су: црвена, црна, бела, окер и плава.

Свекрвин језик, Е - 2431, шестац - зидњак, 206 x 148 цм. Основа и потка вуна, техника клечања на вертикалном разбоју. У пољу ћилима црвене боје налази се цвеће са дугачким листовима. То је врста кактуса са крупним цветовима у народу позната као *свекрвин језик*. Цветна композиција испуњава читаво поље ћилима. У централном делу је уткано име наручиоца или коме је ћилим намењен ВЕРА. Око поља је цветна бордура. Боје су: зелене, браон, розе, бела а ћилим се ради у више бојених комбинација.

Свекрвин језик, Е - бб, шестац - зидњак, 207 x 158 цм. Основа и потка вуна, техника клечања на вертикалном разбоју. У пољу ћилима окер боје налази се цвеће са дугачким листовима. То је врста кактуса са крупним цветовима у народу позната као *свекрвин језик*. Цветна композиција испуњава читаво поље ћилима. Око поља је цветна бордура са црвеним ружама. Ћилим има браон ресе. Боје су: зелене, браон, розе, бела а ћилим се ради у више бојених комбинација.

Београдско коло Е - 2943, дванаестак, 241 x 330ц м. Основа и потка вуна, техника клечања на вертикалном разбоју. Шара је новијег датума. У пољу ћилима црвене боје налазе се венци уоквирени једностраним кукама. Средиште ромбоидног венца има централни мотив крста са једнаким крацима. Око сваког венца простор је испуњен детаљима: софрице, обичне и дупле куке, стилизовани крстови, бибице... Коришћен је за застирање пода. Боје су: црвена, црна, плава, окер.

Београдско коло Е - бб, шестац, 212 x 146 цм. Основа и потка вуна, техника клечања на вертикалном разбоју. У пољу ћилима сиве основе налазе се венци уоквирени једностраним кукама. Средиште ромбоидног венца има централни мотив крста са једнаким крацима. Око сваког венца простор је испуњен детаљима: софрице, обичне и дупле куке, стилизовани крстови, бибице. Ћилим уоквирује бордура са „принцега“ плочом и спољашњим ћенаром са дуплимкукама. Боје су: сива, црна, плава, окер и ружичаста.

Венци са совелјкама и врашким коленима Е – бб, шестац, 205 x 148 цм. Основа и потка вуна, техника клечања. У пољу ћилима су два спојена ромбоидно постављена венца са кубетима у централним површинама и по ободу ћилима. Унутрашњи ћенар је са мотивом *краљичин рукав* а бордура са мотивом *корњача*. Боје су: црвена, бела, црна.

Ђулови на ланци, Е - 766, шестак, 205 x 146 цм. Основа и потка вуна, техника клечања. Шара у пољу ћилима, црвене боје, представља вертикални пресек ружиних цветова, распоређених у редове а које повезује ланац гранчица. Поље је уоквирено бордуrom са мотивом *краљичин рукав*. Спољашњи ћенар је са дуплим кукама. Боје су црвена, црна, бела, окер, плава.

Бомбе, Е - бб, шестак, 202 x 139 цм. Основа и потка вуна, техника клечања на вертикалном разбоју. Врло стара и аутохтона шара. Назив је ћилим добио као асоцијација на лепо сложене ручне бомбе у војничком сандуку. Форме су геометризоване и стилизоване. Унутрашњи ћенар је са мотивом *краљичин рукав* а бордура са мотивом корњача. Боје су: плава, жута, бела, наранџаста, црвена. Коришћен је за застирање пода.

Служавници (Послужавници), Е - бб, шестак, 217 x 140 цм. Основа и потка вуна, техника клечања на вертикалном разбоју. У пољу је геометријска стилизација са шестоугаонцима у низу целом дужином ћилима који представљају служавнике (послужавнике). Њихова унутрашњост испуњена је флоралном геометријском декорацијом у разним бојама која представља декор, чипку, рустичност. Уоквирени су траком плаве боје. Бордура је са цветном лозицом на црној основи. Боје су: плава, црна, бела, црвена, окер.

Кувери - Смирјанска шара Е - бб, стаза, 307 x 93 цм. Основа и потка вуна, техника клечања на вертикалном разбоју. Шару су донели ратници са повратка из крсташких ратова. Ћилим чине омеђена поља у виду кувера (сандука), паралелно поређаних један изнад другог, а испуњавају га већи орнаменти *атепоти* између којих су степенасто назубљени ромбови. Оквир кувера испуњава мотив *атепот са перцима* мањих димензија од централних, али само по ширини ћилима. Кувере раздвајају *очила*- стилизација која подсећа на наочаре. Бордура је са мотивом *корњаче*. Боје су: црвена, зелена, окер, наранџаста, плава, црна.

Разбацани ћулови, Е-бб, стаза, 314 x 105 цм. Основа и потка вуна, техника клечања на вертикалном разбоју. Шара у пољу ћилима, црвене боје, представља вертикални пресек ружиних цветова, распоређених у редове. Поље је уоквирено бордуrom са мотивом *корњаче*. Стазу уоквирава бела трака са ресама. Боје су црвена, црна, бела, окер, плава.

Венци, Е-бб, дванаестак, 285 x 340 цм. Основа и потка вуна, техника клечања. У пољу ћилима је ромбоидно постављен централни венац са кубетима и четири венца у угловима ћилима. По ободу ћилима. Унутрашњи ћенар је са мотивом *краљичин рукав* а бордура са мотивом *корњача*. Служио је за застирање пода. Боје су: црвена, бела, црна. (13)

Тишлајфер, Е-бб. Основа и потка вуна, техника клечања на вертикалном разбоју. У пољу црвене боје је правоугаона бела шара са цветним мотивима зелене, окер, ружичасте и беле боје. На црној основи плоче су цветни мотиви са каранфилима а на спољашњем ћенару су

мотиви са крстовима. Ради се на зубере и представља површину стола прекривену везеним столњаком или тишлајфером. Боје су црвена, црна, бела, окер, плава (14)

Руски споменик, Е - бб, шестак, 220 x 143 цм. Основа и потка вуна, техника клечања на вертикалном разбоју. Шара је по неким тумачењима настала као резултат српско-руског пријатељства и као захвалност заслужним руским војницима који су ратовали у нашој земљи. У пољу ћилима су два стилизована крста симетрична у односу на краћу осу. То је геометријска стилизација са декоративним тракама и цик-цак линијама. Бордуру чини мотив са *чипка плочом*. Ћилим се користи за застирање пода, као зидњак или прекривач за кревет. Боје су: црвена, бела, црна, плава, окер.

Бомбе у преградама, Е-бб, шестак, 201 x 144 цм, Основа и потка вуна, техника клечања на вертикалном разбоју. Врло стара и аутохтона шара. Назив је ћилим добио као асоцијација на лепо сложене ручне бомбе у војничком сандуку. Мотиви су издвојени наизменично у плавим и црвеним пољима. Уоквирава их мотив *очила* и цик цак линија. Бордура је са *Рашићевом плочом*. Форме су геометризоване и стилизоване. Боје су: плава, жута, бела, наранџаста, црвена. Коришћен је за застирање пода.

Вера, нада, љубав, Е - бб, шестак, 209 x 153 цм. Основа и потка вуна, техника клечања на вертикалном разбоју. У пољу су четири стилизована срца са цветним орнаментима која у средишту формирају крст. Флорална орнаментика се понавља и по ободу поља (лозица са жутим цветовима), док је у основи геометријска конструкција правоугаоника. Ћилим се ради на тамној основи, најчешће црној или браон са смеђим, окер и жутим тоновима при чему су израженије зелена и браон. Припада групи украсних ћилимова и коришћен је као зидњак или за засирање кревета.. Боје су: зелена, жута, браон, бела, црна.

Бомбе у преградама, Е-бб, шестак, 201 x 144 цм. Основа и потка вуна, техника клечања на вертикалном разбоју. Врло стара и аутохтона шара. Назив је ћилим добио као асоцијација на лепо сложене ручне бомбе у војничком сандуку. Мотиви су издвојени наизменично у тегет плавим и црвеним пољима. Уоквирава их цик цак линија. Бордура је са *Рашићевом плочом*. Форме су геометризоване и стилизоване. Коришћен је за застирање пода. Боје су: плава, жута, бела, наранџаста, црвена..

Ђулови на диреци, Е-бб, драпер, 267 x 66 цм. Основа и потка вуна, техника клечања на вертикалном разбоју. Драпер је са мотивом ђулова на диреку. На ћенару је краљичин рукав на у бордури ћешаљ плоча. Драпер је коришћен за прозор. Боје су: плава, жута, бела, наранџаста, црвена.

Венци са врашким коленима и совелкама, Е-бб, шестак, 205 x 148 цм. Основа и потка вуна, техника клечања на вертикалном разбоју. У пољу ћилима је ромбоидно распоређен венац са совелком и четири совелке у угловима ћилима. Поље ћилима је испуњено амајликама црне боје. Бордура је беле боје са врашким коленима коју уоквирава *шивуљица*. Боје су: црвена, црна, бела, окер и плава.

ИМПРЕСУМ

ПИРОТСКИ ЂИЛИМ

Издавач

За издавача

Аутор текста

Радмила Влатковић

Графичко-ликовно

обликовање и припрема

Штампа

Тираж

ЦИП